

lerinin tesbiti için ileri sürdüğü usullerin başlıcaları şöyledir: Takma adla yazılan dizilerin bazılarında asıl ada rastlanabilir; yazarı bilinen bir eser takma adla yayımlanabilir; basın ve edebiyat hâtıralarında belirtilebilir veya bizzat yazar kullandığı takma adlardan hâtıralarında, mülâkatlarında yahut mektuplarında bahsedebilir; üslûbun veya konunun özelliğinden tahmin edilebilir.

Arap ve İnan edebiyatlarında müstear isim son dönemlerde ortaya çıkmış olmakla beraber önceki dönemlerde kullanılan mahlas vb. adların da müstear olarak benimsendiği görülmektedir. IV. (X.) yüzyılda Basra'da ortaya çıkan İhvân-ı Safâ risâleleri yazarlarının kendilerini bu ad altında tanıtmaları bir çeşit müstear isim kavramını çağrıştırmaktadır. Modern Arap edebiyatında ise geleneğin devamından ziyade Batı etkisiyle müstear isimler yaygınlaşmıştır. Bunlar arasında İmruülkays, Câhiz, Mütenebbî gibi kadim Arap şairlerinin adlarını kullananlar yanında Lübnanlı şair Ahmed Ali Saîd'in Edûnîs, Bişâre Abdullah el-Hürî'nin el-Ahtalû's-sagir, Mısırlı Muhammed Hüseyin Heykel'in el-Fellâhu'l-Mısıri müstear isimleriyle yazdıkları, Iraklı hristiyan yazar Anistâs Mârî el-Kermelî'nin otuz dokuz, Lübnanlı Münîr Hüsâmî'nin on beş ayrı müstear isim kullandığı bilinmektedir.

İnan edebiyatında da klasik döneme ait mahlaslar dışında siyasî baskının arttığı dönemlerde müstear isimlerin çoğaldığı dikkati çekmektedir. Safevîler devri müelliflerinden Hasan Big Kazvî'nin Seg-i Kazvîni ve Seg-i Levend müstearını kullanması bu yüzdendir. Çağdaş yazarlardan Ali Şeriatî'nin Ali Mezînîni, Mustafa Rahîmî'nin Ahmed Sekkânî ve Mustafa er-Râvî adlarıyla yazmaları da siyasî endişelerden kaynaklanmıştır. Ca'fer Şeriatmedârî "Dervîş" takma adını tevazu maksadıyla, Ali Ekber Dihhudâ "Dihû", Ebû'l-Kâsım Hâlet "Hürûs-ı Lârî, Hühüd Mirzâ", Keyûmers Sâbirî "Gül-i Âkâ" ve "Sağlâm" adlarını hicivleri sebebiyle kullanmışlardır. Son dönemde takma ad kullananlar arasında Seyyid Muhammed Hüseyin Behcet-i Tebrîzî'nin Şehriyârî, Hüşeng İbtihâc'ın Sâyê, Ali İsfendiyâr'ın Nimâ Yusîç imzalarıyla yazmaları pek çok müstearlardan birkaçıdır. Bazı müstear isimler yazarların bağlı olduğu kurum veya yayın organıyla ilişkili olarak okuyucu tarafından yaygınlaştırılmıştır. Yazı yazdıkları dergilerin adlarıyla Eşrefüddin Hüseyin Kazvî'nin Nesîm-i Şimâl, Mirza Cihangîr Han Şîrâzî'nin Sûr-i İsrâfil takma adları bunlardandır.

BİBLİYOGRAFYA :

Naile Binark – Saide Arslanbek, *Tanzimattan Bugüne Türk Yazı Hayatında Takma Adlar İndeksi*, Ankara 1971, Necmeddin Sefercioğlu'nun önsözü, s. 3-5, Naile Binark'ın girişi, s. 7-8; Fevziye Abdullah Tansel, "Türk Edebiyatında Müstear Adlar ve Bunların Tesbiti Metodları", *II. Milletlerarası Türkoloji Kongresi (4-9 Ekim 1976) Tebliğ Özetleri*, İstanbul, ts., s. 142-143; a.m.f., "Celâl Sahir Erozan'ın Bilinmeyen Takma Adı: Hakkı Nâşir", *KAM*, II/2 (1973), s. 51-55; a.m.f., "Edebiyatımızda Mahlaslar Meselesi ve İki İğreti Ad: Ali Sezâ, Abaka", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, sy. 8, İstanbul 1982, s. 6-12; Yûsuf Es'ad Dâğır, *Mu'cemû'l-esmâ'i'l-müste'âre ve aşâbîhâ*, Beyrut 1982, s. 7-25; Fuâd Sâlih es-Seyyid, *Mu'cemû'l-elkâb ve'l-esmâ'i'l-müste'âre fi't-târîhi'l-'Arabî ve'l-İslâmî*, Beyrut 1990, s. 9-15; Mehmet Semih [Uzman], *Türk Edebiyatında Mahlaslar, Takma Adlar, Tapşurmalar ve Lakaplar*, İstanbul 1993; Gündüz Artan, *Takma Ad-Soyadı-Rumuz Dizinleri*, Mersin 1994; Etem Çalık, *Türk Edebiyatında Müstear-Mahlas ve Tapşurmalar*, Erzurum 1999; Kâsım Nejad, "İsm-i Müste'âr", *Ferhengnâme-i Edebî Fârsî*, Tahran 1381 hş./ 2002, I, 97-98; Fethi Tevetoğlu, "Türk Edebiyatında Takma Adlar", *TD*, sy. 437 (1988), s. 267-269; Ali Birinci, "Müstear Çıkamazında Bir Kitap: Turan", *Dergâh*, sy. 11, İstanbul 1991, s. 16-17 (aynı yazı: Ali Birinci, *Tarih Yolunda Yakın Mazinin Siyasi ve Fikri Ahvali*, İstanbul 2001, s. 240-245); "Takma Ad", *TDEA*, VIII, 203.

M. ORHAN OKAY

MÜSTECÂB

(bk. MÜSTECÂR).

MÜSTECÂBİZÂDE İSMET BEY

(1868-1917)

Servet-i Fünûn topluluğundan önce faaliyet gösteren ara nesil şair ve yazarı.

Balikesir'e bağlı Balya kazasının Müstecâb köyünde doğdu. İcra memuru Mehmed Ali Efendi'nin oğludur. Karesi İdadî Mektebi'nden mezun oldu (1895). İstanbul'da girdiği Mekteb-i Hukuk'u 1897'de bitirdi. Yakın dostları Mehmed Suûd el-Mevlevî, İbnülemin Mahmud Kemal ve Bursalı Mehmed Tâhir buradan ruûs derecesiyle mezun olduğunu bildirmektedir.

Müstecâbizâde İsmet, bir ara II. Abdülhamid'in yâverlerinden Çerkez Ahmed Celâleddin Paşa'nın hususi kâtipliğini yaptı. Bir kısım Jön Türkler'le ilişkiler içine girdi, bu arada Konya'da sürgünde bulunan Ebüzziyâ Mehmed Tefvîk'le mektuplaştı. Bu temasları kısa zamanda sarayın şüphelerini üzerine çekti. Aralık 1901'de sarayda bir iftara davet edilerek Jön Türkler'le ilişkisini kesmesi yolunda uyarıldı.

Bundan sonra sürekli göz hapsinde tutuldu; fakat Jön Türkler'le temasını sürdürürken verilen bir jurnal neticesinde tutuklanıp mahkemeye sevk edildi. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri* adlı eserinde Mehmed Suûd el-Mevlevî'den naklen bu tevkifin sebebini, İngilizler'in Transval savaşında Boerler'e karşı kazandıkları başarı üzerine Servet-i Fünûn topluluğu mensuplarından bir grup gencin İngiliz sefâretine giderek büyükelçi Sir Nicholas O'Connor'ı tebrik etme hadisesine Müstecâbizâde İsmet'in de katılmasına bağlar. Ancak kaynaklarda tebrik ziyaretinde bulunanlar arasında onun adı geçmediği gibi kendisi de bunun iftira olduğunu belirtmektedir.

Muhâkeme sonunda arkadaşları Yunus Nadi, Nuri İzzet ve Remzi ile birlikte beş yıl sürgün olarak Bodrum Kalesi'nde kalebentliğe mahkûm edildi, fakat İzmir'e ulaştıklarında Vali Kâmil Paşa'nın aracılığıyla sürgün yeri Midilli'ye çevrildi. O sırada Cezâyir-i Bahr-i Sefid valisi olan Meşnevî şârihi Âbidin Paşa sayesinde Midilli'de nisbeten rahat bir hayat yaşadı, ayrıca adada serbestçe dolaşabildi. Adanın mutasarrıfı Ali Galib Paşa ile diğer askerî ve mülkî erkân tarafından himaye edildi ve geçimine yardımcı bulunuldu. Bununla birlikte Midilli'den dostlarına yazdığı mektuplarda karamsar bir psikoloji içinde sürekli olarak şikâyet etmekte ve bir iftiraya kurban gittiğini söylemektedir.

Müstecâbizâde, sürgün hayatının Ocak 1905'te sona ermesi üzerine bir süre bir aile dostunun yanında Ayvalık'ta kaldı, ardından Kâmil Paşa'nın davetiyle İzmir'e giderek hayatına yeni bir yön verme yollarını aradı. Önce İzmir'de Reji İdaresi Umûr-ı Hukûkiyye Müdüriyeti'ne tayin edildi, kısa bir süre sonra Mart 1906'da Foçalı Yunus Bey'in kızı Nâbia Hanım'la evlendi. Bir ara Foça'ya yerleşip herkesten uzak bir şekilde yaşamaya çalıştı.

1908'de II. Meşrutiyet'in ilânı üzerine değişen siyasî şartların verdiği yeni bir

Müstecâbizâde İsmet Bey

MÜSTECÂBİZÂDE İSMET BEY

ümitle İstanbul'a geldi ve bir süre dostu Mehmed Suûd el-Mevlevî'nin yanında kaldı. O sırada sadrazam olan Kâmil Paşa'nın kendisini takdir ettiğini bildiğinden önemli bir görev beklentisi içindeyken hükümet düştü ve ardından Otuzbir Mart Vak'ası meydana geldi. Bu olaydan sonra değişen dengeler ve Kâmil Paşa'nın sadrazamlıktan uzaklaştırılması Müstecâbizâde'nin İstanbul'daki beklentilerini neticesiz bıraktı. Kendisine teklif edilen Kütahya mutasarrıflığı veya Anadolu Vilâyeti Hey'et-i Teftîşîyye kâtipliği görevlerini kabul etmeyip tekrar İzmir'e döndü. Bir müddet sonra Mekteb-i Hukuk'tan arkadaşı Adliye Nâzırı Necmeddin Molla'ya başvurarak İzmir İstînaf Hukuk Mahkemesi üyeliğine tayin edildi. Nisan 1914'te bu görevinden istifa edip aynı mahkemenin eski üyelerinden dava vekili David Efendi ile birlikte avukatlık yapmaya başladı. Yıllardır yayımlamayı düşündüğü ve İstanbul'daki dostları Tâhîrülmevî, İbnülemin Mahmud Kemal, Yunus Nadi, Kemalpaşazâde Said, Mehmed Suûd el-Mevlevî ve Ahmed Mîdhat Efendi'ye yazı siparişlerinde bulunduğu *Hıyâbân*'ı 29 Mayıs 1914'te çıkardı. Fakat bir yandan yaklaşan I. Dünya Savaşı'nın memleket ekonomisinde yol açtığı olumsuz durum, bir yandan okuyucunun ilgisizliği yüzünden derginin yayımını ancak beş sayı sürdürdürebildi. Ardından avukatlığı da bırakıp 1916 yılı ortalarında Isparta İstînaf müddeiumumliliği görevine başladı. Müstecâbizâde'nin son yılları büyük sıkıntılar içinde geçti ve üst üste gelen hastalıklar sonucu Mayıs 1917'de Isparta'da vefat etti. Kaynaklarda ahlâklî, vefakâr, dürüst olarak nitelenen, kıymetinin bilinmediğinden sürekli şikâyet ettiği belirtilen Müstecâbizâde başta divan edebiyatı olmak üzere Arap-Fars edebiyatlarını ve tercüme yapabilecek derecede Fransızca biliyordu.

Tanzimat'tan sonraki yıllarda özellikle Abdülhak Hâmid'in yeniliğin göstergesi diye kabul edilen şiirlerinin yayımlanmaya başlamasıyla birlikte ortaya çıkan edebiyatta eski-yeni tartışmalarında Müstecâbizâde, eski edebiyatı savunan Muallim Nâci'nin çevresinde toplanan gençler arasında yer almıştır. Henüz Balıkesir'de talebe iken şiir yazmaya başlamış, ilk şiir denemeleri Bursa'da çıkan *Nilüfer* mecmuasında neşredilmiştir. Bir edebiyatçı olarak adı daha Mekteb-i Hukuk'ta okurken duyulmuş, başta *Mekteb* olmak üzere devrin edebiyat dergilerinden *Maârif*, *Hazîne-i Fünûn*, *Ma'lûmât*, 1898'de başmuharrirliğini de yaptığı *Musavver Terakkî* ile *İrtikâ*, *Resimli Gazete* ve *Ma'rifet* yanında

Tercümân-ı Hakikat, *Sabah* ve *İkdam* gazetelerinde şiir ve edebî makaleleri çıkmıştır. Hayatının son yıllarında İzmir'de çıkan *Hizmet* ve *Âhenk* ile *İttihad*, *Tenkid* ve *Muallim* gibi gazete ve dergilerde adına rastlanır. İzmir'de bulunduğu yıllarda bir süre edebiyat ortamından uzaklaşmaya çalışan Müstecâbizâde, Temmuz-Ağustos 1906'da *Hizmet* gazetesini buradaki arkadaşları Hâfız İsmâil ve Panayot Mümtaz ile birlikte yeniden çıkarmaya teşebbüs etmişse de bir dizgi hatası yüzünden gazetenin kapatılması üzerine muhtemelen cezaya çarptırılma endişesiyle II. Meşrutiyet'in ilânına kadar basın ve edebiyattan uzak durmuştur.

Eserleri. 1. *Lugat-ı Nâci* (İstanbul 1308). Muallim Nâci'nin ölümü üzerine yarım kalan sözlüğün "fetvâ" kelimesinden sonrasını onun müsveddelerine dayanarak tamamlamıştır (bk. LUGAT-ı NÂCİ). 2. *Furûk-ı Elfâz* (İstanbul 1311). Osmanlı Türkçesi'nde çoğu Arapça ve Farsça'dan geçmiş eş anlamlı gibi kullanılan kelimeler arasındaki anlam ve kullanılan farklarına dair bir çalışmadır. Eser Müstecâbizâde'nin her üç dilin inceliklerinden haberdar olduğunu göstermektedir. 3. *Terâne* (İstanbul 1311). Gençlik dönemi şiirlerini topladığı kitabdır. 4. *Muvaffakiyyât-ı Osmaniyye yâhud Yâdigâr-ı Zafer* (İstanbul 1315). Osmanlı basınında ve edebiyat

dünyasında büyük yankılar uyandıran 1897 Türk-Yunan savaşının kısa bir tarihçesiyle savaşa dair gazete ve dergilerde yayımlanan resim, şiir ve düşürülen tarihlerden meydana gelmiştir. 5. *Dâstân-ı Zafer* (İstanbul 1316). Tarihî ve hamâsi mahiyette manzum bir risâledir. Eserde Rumeli fâtihî Süleyman Paşa'nın ve beraberindeki gazilerin kahramanlıkları anlatılmıştır. 6. *Rafael* (İstanbul 1316). Lamartine'in bu romanını *Ma'lûmât* mecmuası muharrirlerinden İskender Freri ile beraber tercüme etmiştir. 7. *Yâdigâr-ı Şehrâyîn* (İstanbul 1318). Şairin kendi şiirlerinden bazılarını bir araya getirdiği küçük bir kitaptır. 8. *Nâil-i Kadîm* (İstanbul 1318). 9. *Rehber-i İttihâd* (İzmir 1325). İlkokullar için ders kitabı olmak üzere hazırlanmıştır. 10. *Şükûfeçîn* (I. Kısım, İzmir 1327). İzmir'de yayımlanan *Âhenk* gazetesinde Ocak-Şubat 1912 tarihlerinde tefrika edilen yazı serisinin kitap haline getirilmesiyle oluşmuştur. Tarihî ve edebî büyük şahsiyetlerin hikmetli sözlerinden, onlara ait fıkralardan ve nüktelerden meydana gelmektedir. Eserin ikinci kısmı *Hıyâbân*'ın beş sayısında yayımlanmıştır. Şairin kitap halinde neşredilmemiş bir eseri de Ömer Hayyâm'ın 170 kadar rubâisine dair *Müntehab Rubâiyyât-ı Hayyâm Tercümeleri*'dir. M. Fatih Andi bu eser üzerine bir çalışma yapmıştır (*Türk Edebiyatında Hayyâm Tercümeleri ve Müstecâbizâde İsmet'in Müntehab Rubâiyyât-ı Hayyâm Tercümeleri Adlı Eseri*, doçentlik takdim tezi, 1998, İÜ Ed. Fak.).

BİBLİYOGRAFYA :

[Ebüssüddâde] Suûd el-Mevlevî, "Bu Eser-i Gününin Mütercim-i Mağfûru Müstecâbizâde İsmet Bey Merhûma Dair Birkaç Söz", *Müntehab Rubâiyyât-ı Hayyâm Tercümeleri*, Millet Ktp., Ali Emiri, TY, nr. 21, s. 3; a.mlf., "Müstecâbizâde İsmet Bey", *Mahfil*, sy. 6, 8, 10, 17, 19, 30, 32-33, İstanbul 1339-41; a.mlf., "Müstecâbizâde İsmet", *Kaynak*, IX/102-103, Balıkesir 1941, s. 531-570; a.mlf., "Müstecâbizâde İsmet Bey" (tercüme-i hâline dair el yazısı ile bir makale müsvedesi), Abdullah Uçman özel kütüphanesi; İsmail Hakkı [Uzunçarşılı], *Karesi Meşâhiri*, Balıkesir 1339, s. 39-81; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, II, 717-722; Tâhîrülmevî, *Matbuat Alemindedeki Hayatım ve İstiklal Mahkemeleri* (haz. Atilla Şentürk), İstanbul 1991, s. 66-69; Halid Ziya Uşaklıgil, *Kırk Yıl*, İstanbul 1936, IV, 75; Bezmi Nusret Kaygusuz, *Bir Roman Gibi*, İzmir 1955, s. 22-23; M. Şükrü Haniçoğlu, *Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön-Türklük: 1889-1902*, İstanbul 1985, s. 574-575; a.mlf., "Servet-i Fünun ve Siyaset: İngiliz Sefareti Ziyareti Olayı", *Gergedan*, sy. 11, İstanbul 1988, s. 109-112; Ömer Faruk Huyugüzel, *İzmirli Şair ve Yazarlar*, İzmir 1998, s. 286-291; a.mlf., *İzmir'de Edebiyat ve Fikir Hareketleri Üzerine Araştırmalar*, İzmir 2004, s. 202-207.

Müstecâbizâde İsmet Bey'in *Nâil-i Kadîm* adlı eserinin kapağı

